

REALIZĒJOT EIROPAS AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS TELPU

Augstākās izglītības Ministru Komunikē

Pieņemts konferencē Berlīnē 2003. gada 19. septembrī

Preambula

1999.gada 19 jūnijā, gadu pēc Sorbonnas deklarācijas, 29 valstu ministri, kuru pārziņā ir augstākā izglītība, parakstīja Boloņas deklarāciju. Viņi vienojās par būtiskiem kopīgiem mērķiem saskanīgas un savietojamas Eiropas Augstākās izglītības telpas izveidē līdz 2010. gadam. Pirmajā starposma pārskata konferencē, kura notika Prāgā 2001. gada 19. maijā viņi pievienoja jau esošajiem mērķiem vēl dažus un vēlreiz apstiprināja savu apņemšanos izveidot Eiropas Augstākās izglītības telpu līdz 2010. gadam 2003. gada 19. septembrī 33 Eiropas valstu ministri, kuru pārziņā ir augstākā izglītība, tikās Berlīnē, lai analizētu sasniegto un noteiktu prioritātes nākamajiem gadiem nolūkā paātrināt virzību uz Eiropas Augstākās izglītības telpu. Viņi vienojās par sekojošiem apsvērumiem, principiem un prioritātēm:

Ministri vēlreiz apstiprina Boloņas procesa sociālās dimensijas nozīmīgumu. Nepieciešamība vairot (Eiropas) konkurētspēju ir jāsabalansē ar virsuzdevumu uzlabot Eiropas Augstākās izglītības telpas sociālos aspektus, tiecoties stiprināt sociālo kohēziju un samazināt sociālo nevienlīdzību gan nacionālajā, gan Eiropas līmenī.

Šajā sakarā ministri vēlreiz apliecina savu nostāju, ka augstākā izglītība ir sabiedrisks labums un ka tā ir sabiedrības atbildībā. Viņi uzsver, ka starptautiskajai sadarbībai un apmaiņām jābalstās galvenokārt uz akadēmiskajām vērtībām.

Ministri visā pilnībā mērā ņem vērā Eiropas Kopienu Padomes Lisabonas (2000) un Barselonas (2002) samitu secinājumus, kas vērsti uz Eiropas padarīšanu par “viskonkurētspējīgāko un visdinamiskāko zināšanās balstīto ekonomiku pasaulē, kura būs gatava ilgtspējīgai ekonomikas izaugsmei ar vairāk un labākām darbavietām un plašāku sociālo kohēziju” un aicina uz tālāku darbību un ciešāku sadarbību Boloņas procesā.

Ministri pieņem zināšanai Starptautiskās Boloņas procesa ieviešanas darba grupas (turpmāk Starptautiskās darba grupas) sagatavoto ziņojumu par Boloņas procesa gaitu posmā starp Prāgas un Berlīnes konferencēm. Viņi ņem vērā arī Eiropas Universitāšu Asociācijas (EUA) sagatavoto ziņojumu, kā arī semināru rezultātus, kurus Prāgas - Berlīnes posma darba programmas ietvaros organizēja vairākas procesa dalībvalstis, augstskolas, organizācijas un studenti. Tāpat ministri ņem vērā procesa dalībvalstu nacionālos ziņojumus, kuri apliecina, ka Boloņas procesa principu ieviešanā ir panākts ievērojams progress. Visbeidzot, ministri ņem vērā Eiropas Komisijas un Eiropas Padomes paziņojumus un atzinīgi novērtē šo organizāciju atbalstu procesa realizācijā.

Ministri vienojās, ka jāveic pasākumi, lai savās valstīs nodrošinātu ciešākas saites augstākās izglītības un zinātnes sistēmu starpā. Šobrīd veidojošās Eiropas Augstākās izglītības telpa noteikti iegūs no sadarbības ar Eiropas Zinātnes telpu, tādējādi nostiprinot zināšanu Eiropas pamatus. Procesā mērķis ir saglabāt Eiropas daudzveidīgo tradīciju mantojumā balstīto kultūras bagātību un valodu daudzveidību un, balstoties uz sadarbību Eiropas augstskolu starpā, sekmēt tās inovāciju potenciālu un sociālo un ekonomisko izaugsmi.

Ministri apzinās to lielo lomu, kāda Eiropas Augstākās izglītības telpas izveidē ir augstskolām un studentu organizācijām. Tie pieņem zināšanai Eiropas universitāšu asociācijas (EUA) paziņojumu, kurš ir radies kā Grācas Augstākās izglītības sanāksmes rezultāts un ietver arī Eiropas Profesionālo augstskolu asociācijas (EURASHE) un Nacionālo studentu apvienību (ESIB) ieguldījumu.

Ministri apsveic citu pasaules reģionu izrādīto interesi par Eiropas Augstākās izglītības telpu, un īpaši sveic šīs konferences viesus - pārstāvjus no Eiropas valstīm, kuras vēl nav Boloņas procesa dalībnieces, kā arī no Eiropas savienības, Latīņamerikas un Karību jūras baseina valstu kopējās augstākās izglītības telpas (EULAC) komiteja.

Progress

Ministri apsveic daudzās iniciatīvas, kas uzsākušās pēc Prāgas augstākās izglītības samita, lai virzītos uz lielāku salīdzināmību un savstarpēju savienojamību, lai padarītu augstākās izglītības sistēmas caurskatāmākas un lai paaugstinātu Eiropas augstākās izglītības kvalitāti gan atsevišķu augstskolu, gan valstu līmenī. Ministri augstu vērtē visu partneru – augstskolu, studentu un citu iesaistīto pušu – līdzdarbību un nodošanos šo mērķu sasniegšanai.

Ministru uzsver, ka visi Boloņas procesa komponenti bez izņēmuma ir nozīmīgi un nepieciešami Eiropas Augstākās izglītības telpas izveidē un uzsver vajadzību intensificēt pūliņus augstskolu, valstu un Eiropas līmenī. Tajā pat laikā, lai dotu procesam jaunu impulsu,

tie apņemas nākošajos divos gados īpaši pievērsties vairākām šim starpposmam izvēlētajām prioritātēm. Tie pastiprinās pūliņus, lai efektīvu kvalitātes nodrošināšanas sistēmu attīstībā, pastiprinās darbu, lai iedibinātu efektīvu uz diviem cikliem bāzētu grādu sistēmu un uzlabotu grādu un studiju periodu savstarpējās atzišanas sistēmu.

Kvalitātes nodrošināšana

Ir pierādījies, ka Eiropas Augstākās izglītības telpas izveidē centrālā loma ir augstākās izglītības kvalitātei. Ministri apliecina stingru apņemšanos atbalstīt kvalitātes nodrošināšanu augstskolu, valstu un Eiropas līmenī. Viņi uzsver nepieciešamību izveidot vispārēji atzītus kopīgus kvalitātes nodrošināšanas kritērijus un metodiku.

Viņi uzsver arī, ka, atbilstoši augstskolu autonomijas principam, primārā atbildība par kvalitātes nodrošināšanu gulstas uz katru atsevišķu augstskolu, tādējādi veidojot pamatu reālai augstākās izglītības sistēmas atbildībai sabiedrības priekšā valsts mēroga kvalitātes sistēmas ietvaros.

Atbilstoši minētajam, ministri ir vienisprātis, ka līdz 2005. gadam kvalitātes nodrošināšanas sistēmām jāietver sekojošais:

- Ir noteikti visu iesaistīto organizāciju un institūciju uzdevumiem un atbildībai;
- Notiek programmu vai augstskolu novērtēšana, ietverot iekšējo pašvērtējumu, ārējo vērtējumu, studentu iesaisti vērtēšanas procesā un rezultātu publicēšanu.
- Pastāv sistēma kurā tiek veikta akreditācija, sertifikācija vai citas salīdzināmas procedūras,
- Notiek starptautiska iesaiste, sadarbība un sadarbība caur sadarbības tīkliem.

Eiropas līmenī ministri uzdod ENQA¹ caur tā dalībniekiem un sadarbojoties ar EUA, EURASHE un ESIB izveidot, kopīgu kvalitātes nodrošināšanas standartu, procedūru un vadlīniju komplektu, veikt izpēti par to, kā nodrošināma adekvāta sistēma pašu kvalitātes un/ vai akreditācijas aģentūru un institūciju novērtēšanai izmantojot ekspertus, un par paveikto caur Starptautisko procesa ieviešanas grupu ziņot ministriem 2005. gadā. Tiks pienācīgi ņemta vērā arī citu kvalitātes nodrošināšanas asociāciju un tīklu kompetence un pieredze.

Grādu struktūra: uz diviem galvenajiem cikliem bāzētas grādu sistēmas izveide

Ministri ar gandarījumu atzīmē, ka sekojot Boloņas deklarācijā nospraustajam mērķim virzīties uz divciklu sistēmu, ir aizsākusies un turpinās dziļa un vispusīga Eiropas augstākās izglītības kopainas restrukturizācija. Visi ministri stingri apņemas, ka līdz 2005. gadam divciklu sistēmas ieviešana būs uzsākta.

Ministri pasvītro nepieciešamību nostiprināt panākto progresu un uzlabot jauno kvalifikāciju izpratni un to pieņemšanu, pastiprinot dialogu ar augstskolām, kā arī augstskolu un darba devēju starpā.

---

¹ ENQA - Eiropas nacionālo kvalitātes nodrošināšanas aģentūru tīkls

Ministri mudina dalībvalstis savā augstākās izglītības sistēmā izstrādāt salīdzināmu un savienojamu kvalifikāciju ietvarstruktūru, kura kalpotu mērķim aprakstīt kvalifikācijas studiju slodzes apjoma, līmeņa, studiju rezultātu kompetenču un profila izteiksmē. Ministri arī apņemas uzsākt aptverošas kvalifikāciju ietvarstruktūras veidošanu Eiropas Augstākās izglītības telpai.

Šādās ietvarstruktūrās kvalifikācijām būs noteikti atšķirīgi studiju rezultāti. Pirmā un otrā cikla grādiem jābūt ar dažādu orientāciju un daudzveidīgiem profiliem, lai dotu vietu visai plašajai individuālo, akadēmisko un darba tirgus vajadzību daudzveidībai. Pirmā cikla grādiem Lisabonas konvencijas izpratnē jādod tiesības stāties otrā cikla programmās. Otrā cikla grādiem jādod tiesības stāties doktorantūras studijās.

Ministri uzdod veikt izpēti par to, vai un kādā veidā ir iespējams īsākas augstākās izglītības programmas saistīt ar Eiropas Augstākās izglītības telpas kvalifikāciju ietvarstruktūras pirmo ciklu.

Ministri uzsver savu apņemšanos darboties ar visiem atbilstošajiem līdzekļiem, lai padarītu augstāko izglītību pieejamu visiem, balstoties uz spējām.

Mobilitātes veicināšana

Studentu un akadēmiskā un administratīvā personāla mobilitāte ir pamats Eiropas Augstākās izglītības telpas izveidei. Ministri uzsver mobilitātes lielo nozīmi akadēmiskajā un kultūras, kā arī politiskajā, sociālajā un ekonomiskajā jomā. Ministri ar gandarījumu konstatē, ka kopš viņu iepriekšējās mobilitātes skaitļi ir auguši un ka tas ir noticis arī pateicoties arī Eiropas savienības programmām. Ministri vienojas uzsākt nepieciešamos pasākumus, lai uzlabotu statistisko datu kvalitāti un to aptvērumu par studentu mobilitāti.

Viņi vēlreiz apstiprina apņemšanos pielikt visas pūles, lai likvidētu šķēršļus mobilitātei Eiropas Augstākās izglītības telpā. Studentu mobilitātes veicināšanas nolūkā ministri veiks nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu nacionālo kredītu un stipendiju portabilitāti.

Kredītpunktu sistēmas iedibināšana

Ministri uzsver Eiropas Kredītpunktu pārneses sistēmas (ECTS) nozīmīgo lomu studentu mobilitātes un starptautisku studiju programmu veidošanas veicināšanā. Viņi atzīmē, ka ECTS arvien vairāk kļūst par to vispārināto bāzi, uz kuras balstās nacionālās kredītpunktu sistēmas. Ministri rosina tālāku darbību virzībā uz mērķi, lai ECTS kļūtu ne tikai par kredītpunktu pārneses sistēmu, bet arī par kredītu uzkrāšanas sistēmu un lai tā, pati attīstoties kā viens no veidojamās Eiropas Augstākās izglītības telpas komponentiem, tiktu izmantota sistemātiski un konsekventi.

Grādu atzīšana: Viegli izprotamu un salīdzināmu grādu sistēmas izveide

Ministri pasvītro Lisabonas Diplomatzīšanas konvencijas lielo nozīmi, kā arī to, ka šī konvencija ir jāratificē visām Boloņas procesā iesaistītajām valstīm; kā arī uzdod ENIC un NARIC tīkliem kopā ar kompetentajām nacionālajām institūcijām virzīt tālāk attīstīt šīs Konvencijas principu praktisko realizāciju.

Viņi sprauž mērķi, ka 2005. gadā katram studentam automātiski un bez maksas jāsaņem Diploma Pielikums. Tam jātiek izsniegtam Eiropā plaši izmantotā valodā.

Ministri vēršas pie augstskolām un darba devējiem ar aicinājumu pilnībā izmantot Diploma Pielikumu; lai varētu pilnībā izmantot visas uzlabotās caurskatāmības un augstākās izglītības grādu sistēmas elastības sniegtās priekšrocības nodarbināmības veicināšanai un akadēmiskās atzīšanas sekmēšanai tālāku studiju nolūkiem.

Augstskolas un studenti

Ministri apsveic augstskolu un studentu mērķtiecīgo iesaisti Boloņas procesā un atzīst, ka tieši visu procesa partneru aktīvā līdzdarbība procesā ir tā, kas spēj nodrošināt ilgtermiņa progresu tajā. Apzinoties, cik lielu ieguldījumu ekonomiskajā un sociālajā attīstībā var dot stipras augstskolas, ministri atzīst, ka augstskolām jādod tiesības pašām lemt par savu iekšējo organizāciju un pārvaldi. Ministri tālāk vēršas ar aicinājumu pie augstskolām nodrošināt, ka reformas tiek pilnībā integrētas visās būtiskajās augstskolu funkcijās un procesos.

Ministri atzīmē studentu organizāciju konstruktīvo dalību Boloņas procesā un pasvītro nepieciešamību studentus iekļaut procesā pastāvīgi un iekļaut tos jau agrīnās tālāko aktivitāšu stadijās.

Studenti ir pilntiesīgi partneri augstākās izglītības pārvaldē. Ministri atzīmē, kopumā likumdošanas instrumenti studentu līdzdalības nodrošināšanai lielā mērā jau pastāv visā Eiropas Augstākās izglītības telpā kopumā. Tajā pat laikā ministri aicina augstskolas un studentu organizācijas meklēt ceļus, kā palielināt studentu faktisko iesaisti augstākās izglītības pārvaldē.

Ministri uzsver nepieciešamību pēc atbilstoši studentu studiju un dzīves apstākļiem, lai tie varētu sekmīgi pabeigt studijas atbilstošajā laika periodā un, bez šķēršļiem, kas būtu sakņoti viņu sociālajā vai ekonomiskajā izcelsmē. Ministri pasvītro arī nepieciešamību pēc salīdzināmākiem datiem par studentu sociālo un ekonomisko situāciju.

Eiropas dimensijas veicināšana augstākajā izglītībā

Ministri atzīmē, ka, atbilstoši viņu aicinājumam Prāgā, tiek veidoti papildus moduļi, kursi un programmas ar Eiropas saturu, orientāciju vai organizāciju.

Viņi konstatē, ka dažādās Eiropas valstīs augstskolas ir uzsākušas iniciatīvas savu akadēmisko resursu un kultūras tradīciju apvienošanā kopīgos pasākumos, lai veicinātu integrētu studiju programmu un kopīgu grādu veidošanu pirmā, otrā un trešā cikla līmenī.

Vēl vairāk, tie uzsver, ka kopīgo grādu programmās ir jāietver pietiekami ilgs studiju periods ārzemēs, kā arī jānodrošina valodu daudzveidība un valodu apguve, tā lai studenti spētu gūt pilnu savas Eiropas identitātes, pilsonības un Eiropas mēroga nodarbināmības potenciālu.

Ministri vienojas, ka tie nacionālajā līmenī veiks pasākumus, lai novērstu likumdošanas šķēršļus šādu kopīgo grādu izveidi un to atzīšanai, kā arī aktīvi veicinās kopīgu grādu ieguvei paredzētu integrētu programmu veidošanu un to kvalitātes nodrošināšanu.

Eiropas Augstākās izglītības telpas starptautiskās pievilcības sekmēšana

Ministri ir vienprātis, ka ir nepieciešams pastiprināt Eiropas augstākās izglītības pievilcību un tās atvērtību. Viņi apstiprina savu gatavību tālāk attīstīt stipendiju programmas studentiem no trešajām valstīm.

Ministri deklarē, ka transnacionālo apmaiņu pārvaldei augstākajā izglītībā ir jānotiek, balstoties uz akadēmisko kvalitāti un akadēmiskajām vērtībām un vienojas šajā nolūkā darboties caur visiem atbilstošajiem kanāliem.

Viņi rosina sadarbību ar reģioniem citās pasaules daļās, atverot Boloņas konferences un seminārus arī šo reģionu pārstāvjiem.

Mūžizglītība

Ministri uzsver augstākās izglītības nozīmīgo ieguldījumu mūžizglītības padarīšanā par realitāti. Tie uzsāk darbības, lai šā mērķa sasniegšanai saskaņotu savu nacionālo politiku. un mudina augstskolas un pārējās iesaistītās puses paplašināt iespējas mūžizglītībai augstākās izglītības līmenī, tajā skaitā iepriekšējās izglītības atzīšanu. Ministri uzsver, ka darbībai mūžizglītībā ir jābūt augstākās izglītības norišu organiskai sastāvdaļai.

Tālāk ministri uzdod tiem, kas strādā pie kvalifikāciju ietvarstruktūras Eiropas Augstākās izglītības telpai, šajā ietvarstruktūrā paredzēt plašu elastīgu mācīšanās ceļu, iespēju un metožu klāstu, kā arī atbilstošu ECTS kredītpunktu lietojumu.

Viņi uzsver nepieciešamību uzlabot iespējas visiem pilsoņiem atbilstoši savām vēlmēm un spējām izmantot mūžizglītības ceļus gan uzņemšanai augstākajā izglītībā, gan pašas augstākās izglītības ietvaros.

Papildus darbības

Eiropas augstākās izglītības telpa un Eiropas zinātnes telpa – divi zināšanu sabiedrības balsti

Apzinoties nepieciešamību zināšanu Eiropā nodrošināt stingrākas saites starp Eiropas Augstākās izglītības telpu un Eiropas Zinātnes telpu, kā arī zinātnes kā augstākās izglītības organiskas sastāvdaļas lielo nozīmi, ministri uzskata par nepieciešamu spert soli tālāk par pašreizējo koncentrēšanos uz diviem galvenajiem augstākās izglītības cikliem un Boloņas procesā kā trešo ciklu ietvert arī doktorantūru. Viņi uzsver pētniecības un pētnieku sagatavošanas, kā arī interdisciplināritātes veicināšanas lielo lomu augstākās izglītības kvalitātes pilnveidē un konkurētspējas uzlabošanā Eiropas augstākajai izglītībai kopumā. Ministri aicina uz lielāku mobilitāti doktorantūras un pēcdoktorantūras līmeņos. Ministri aicina uz lielāku mobilitāti doktorantūras un pēcdoktorantūras līmeņos un mudina attiecīgās augstskolas pēcdoktorantūras līmeņos un mudina attiecīgās augstskolas pastiprināt savstarpējo sadarbību doktorantūras studijās un jauno pētnieku sagatavošanā.

Ministri pieliks nepieciešamās pūles, lai padarītu Eiropas augstskolas par arvien pievilcīgākiem un efektīvākiem partneriem. Šajā sakarā ministri aicina augstskolas, vairot pētījumu nozīmi un to atbilstību sabiedrības tehnoloģijas un kultūras attīstībai, kā arī sabiedrības vajadzībām.

Ministri apzinās, ka šo mērķu sasniegšanā ir arī šķēršļi, un ka tos nav iespējams pārvarēt tikai ar augstskolu spēkiem vien. Mērķu sasniegšanā ir nepieciešams stiprs atbalsts no valdību un Eiropas institūciju puses.

Visbeidzot, ministri uzsver, ka, jāsniedz atbalsts sadarbības tīkliem, kuri darbojas doktorantūras līmenī, - gan lai stimulētu izcilību², gan arī, lai tie kā augstas raudzes simbols kļūtu par vienu no Eiropas Augstākās izglītības telpas raksturīgajām iezīmēm.

Progresā izvērtēšana³

Ņemot vērā līdz 2010. gadam sasniedzamos mērķus, tiek paredzēts ieviest zināmu kārtību, kādā tiks izvērtēts progress Boloņas procesā sasniegtais progress. Starposmos sasniegto rezultātu analīze sniegs ticamu informāciju par to, cik lielā mērā process faktiski virzās uz priekšu un pavērs iespēju, ja nepieciešams, veikt koriģējošus pasākumus.

Ministri uzdod Ieviešanas grupai līdz 2005.gada konferencei organizēt sasniegumu izvērtēšanu un detalizētu ziņojumu sagatavošanu par to, kā tiek realizētas starposma prioritātes kas noteiktas nākošajiem diviem gadiem:

- kvalitātes nodrošināšana,
- divciklu sistēma,
- grādu un studiju periodu atzīšana.

Procesa dalībvalstis apņemas būt gatavas atļaut piekļuvi informācijai, kura būs augstākās izglītības pētījumiem, kuri saistīsies ar Boloņas procesa mērķu sasniegšanu. Tiks veicināta piekļuve datu bankām, kuras atspoguļo šajā jomā pašreiz notiekošos pētījumus un to rezultātus.

Tālākā darbība mērķu sasniegšanā

Jauni dalībnieki

Ministri uzskata par nepieciešamu veikt grozījumus Prāgas komunikē pantos, kuri saistās ar jaunu procesa dalībnieku pieteikšanos un izteikt tos sekojošā veidā:

Eiropas kultūras konvencijas dalībvalstis ir tiesīgas tikt uzņemtas par Eiropas Augstākās izglītības telpas dalībniecēm pie nosacījuma, ka tās tajā pat laikā deklarē savu vēlmi sasniegt Boloņas procesa mērķus un gatavību darboties šo mērķu sasniegšanā savās izglītības sistēmās. Valstu pieteikumiem jāatspoguļo informācija par to, kādā veidā tās ieviesīs Boloņas deklarācijas mērķus un principus.

Ministri nolemj akceptēt Albānijas, Serbijas un Melnkalnes, Bosnijas un Hercegovinas, bijušās Dienvidslāvijas republikas Maķedonijas, Andoras, Krievijas un Svētā krēsla pieteikumus un sveic šīs valstis kā jaunās dalībvalstis, tādējādi paplašinot procesu uz 40 dalībvalstīm.

---

² *excellence*

³ *stocktaking*

Ministri arī apzinās, ka dalība Boloņas procesā prasa veikt būtiskas pārmaiņas un reformas visu dalībvalstu izglītības sistēmās. Tās vienojas atbalstīt jaunās procesa dalībvalstis šo reformu veikšanā, iesaistot tās gan savstarpējās diskusijās gan atbalstā, ko ietver Boloņas process.

Tālākās darbības struktūra

Ministri uztic visu komunikē ietverto aspektu ieviešanu, vispārējo Boloņas procesa vadību, un nākošās ministru tikšanās sagatavošanu Starptautiskajai darba grupai, kuras sastāvā ietilpst pārstāvji no visām Boloņas procesa dalībvalstīm, kā arī no Eiropas komisijas, kā konsultatīvajiem grupas locekļiem darbojoties pārstāvjiem no Eiropas padomes, EUA, EURASHE, ESIB un UNESCO Eiropas Augstākās izglītības Centra. Šīs grupas tikšanās tiek organizētas ne retāk kā divas reizes gadā, kā priekšsēdētājam darbojoties tā brīža ES prezidējošās valsts pārstāvim, bet kā līdzpriekšsēdētājam - tās valsts pārstāvim, kurā notiek nākošā ministru konference.

Starptautiskās darba grupas tikšanos starplaikā darbu organizē tās Birojs. Birojā ietilpst ES prezidējošās valsts pārstāvis kā biroja priekšsēdētājs, nākošās konferences organizētājs valsts pārstāvis kā līdzpriekšsēdētājs, iepriekšējā un nākošā ES prezidējošā valsts, trīs procesa dalībvalstis, kuras ievēl uz vienu gadu, Eiropas Komisija un, kā konsultatīvie locekļi Eiropas padome, EUA, EURASHE, ESIB un UNESCO. Gan Starptautiskā darba grupa, gan birojs var pēc nepieciešamības organizēt darba grupas.

Kopējo darbību procesa mērķu sasniegšanai atbalsta sekretariāts, kuru nodrošina valsts, kura uzņem nākošo ministru konferenci.

Starptautiskā darba grupa tiek aicināta savā pirmajā sanāksmē pēc Berlīnes konferences konkretizēt biroja un sekretariāta uzdevumus.

Darba programma 2003. – 2005. gadam

Ministri uzdod Starptautiskajai darba grupai koordinēt Boloņas procesa tālākās virzības aktivitātes atbilstoši šā Komunikē tēmām un tajā norādītajām darbībām un sniegt pārskatu par tām 2005. gadā nākošajā ministru konferencē.

Nākošā konference

Ministri nolemj noturēt nākošo konferenci Bergenas pilsētā Norvēģijā 2005. gada maijā.